

NOGIRONLAR FAOLIYAT YURITADIGAN ISHLAB CHIQARISH FERMALARINING QO'SHIMCHA SUBSIDIYA MABLAG'LARIDAN FOYDALANISHNING MOLIVAVIY ASOSLARI.

Sevunov Turg'unbek

*Qarshi shahri 18 - sonli "Nurli" maxsus ta'limga muhtoj ko'zi ojiz bolalar maktab-
internati o'qituvchisi*

Annotatsiya: Ushbu maqola Nogironlar faoliyat yuritadigan ishlab chiqarish fermalarining qo'shimcha subsidiya mablag'laridan foydalanishning moliyaviy asoslari haqida bo'lib, ishlab chiqarish fermalarining moliyaviy axvoli hamda kapitalning ahamiyati haqida bayon etilgan.

Kalit so'zlar: Diversifikatsiya, modernizatsiya, kompleks yondashuv, kapital.

Jahon miqyosida nogironligi bo'lgan shaxslarni mehnatini muxofaza qilish, ularga qulay ish o'rinlarini yaratish masalasi ustuvor bo'lib bormoqda. Bu borada jahon tajribasidan bizga ma'lumki dunyoning ko'pgina mamlakatlarida nogironligi bo'lgan shaxslarni mehnatini tashkil etish moliyalashtirish hamda ular faoliyatini samarali yo'lga qo'yilishida davlat tomonidan ko'maklashish amaliyoti joriy etilgan.

Ma'lumki, har yili yilning boshida mamlakatimizda oldingi yildagi ijtimoiy iqtisodiy rivojlanishning yakunlari va yangi yildagi iqtisodiy islohotlarni chuqurlashtirishning eng ustuvor yo'nalishlari belgilab olinadi. Ushbu ustuvor yo'nalishlardan kelib chiquvchi vazifalar amalga oshirilib, salmoqli natija va sezilarli o'zgarishlar qo'lga kiritilmoqda. Iqtisodiyotning yuqori barqaror sur'atlar bilan o'sishi va makroiqtisodiy muvozanati va mutanosibligi ma'lum darajada ta'minlanmoqda, ishlab chiqarishni tarkibiy o'zgartirish va modernizatsiya qilish, texnik va texnologik yangilash, diversifikatsiyalash ishlari davom ettirilmoqda. Shuni aytish kerakki, bugungi kunda mamlakatimizda bu boradagi ishlar tanqidiy tahlil qilinib, yangicha yondashuv bilan olib borilmoqda. Ayni vaqtda bu tahlillar yuqori salohiyatga ega bo'lgan korxonalarga har bir turdagi mahsulotni xomashyo va yarim fabrikat bo'yicha chuqur qayta ishlashning uzoq va yaqin kelajakdagi yillarga mo'ljallangan aniq istiqbolga ega bo'lgan mutlaqo yangi dasturiy kompleks yondashuvi asosida ishlab chiqarishni yo'lga qo'yishni talab etmoqda. Bu ko'rilgan chora va tadbirlar natijasida yalpi ichki mahsulotning barqaror o'sish sur'atlari ta'minlanib kelmoqda. Sanoat barcha iqtisodiyot tarmoqlarini jadal rivojlantirishga xizmat qiladi. Keyingi yillarda bu soha rivojiga alohida e'tibor qaratilib, yuqori texnologiyali zavodlar, texnoparklar, ishlab chiqarish korxonalari tashkil etildi. O'tgan yili sanoatda qo'shimcha qiymat o'sishi 10 foizdan oshdi.¹⁴

Kishilarning moddiy ehtiyojini qondirish uchun ishlab chiqarish zarurdir, ya'ni har xil mahsulotlarni, hayotiy ne'matlarni yaratish jarayonidir. Bu har qanday jamiyatda aniq ishlab chiqarish kuchlarining harakatini taxmin qiladi. Bu o'z navbatida bir qator

¹⁴ SH. SHODMONOV. IQTISODIYOT NAZARIYASI DARSLIK. TOSHKENT-2020. 69- bet

elementlarni va omillarni (resurslarni) o'z ichiga oladi. Insoniyatning barcha rivojlanish davrlarida ishlab chiqarishning asosiy omili sifatida ikki omil yuzaga kelgan: ish kuchi (bu shaxsiy yoki inson omili) va ishlab chiqarish vositalari (moddiy yoki ashyoviy omil). Ammo ishlab chiqarish kuchlari jamiyatning taraqqiy etishi bilan rivojlanib kelmoqda, mukammallashmoqda va o'zining mazmunini o'zgartirmoqda. Hozirgi zamon fan-texnika inqilobi (FTI) sharoitida ularning sezilarli darajada murakkablashishi kuzatilmoqda. An'anaviy ish kuchi va ishlab chiqarish vositalarida bir qator yangi yoki mustaqil omillar va elementlar ahamiyatlidir. Masalan, bular jumlasiga fan, axborotlashuv, energiya, ekologik muhitlar kiradi.¹⁵

Ishchi kuchi insonning mehnatga bo'lgan aqliy va jismoniy qobiliyatlarining yig'indisi bo'lganligi uchun bozor iqtisodiyoti davrida inson emas, mehnat jarayoni ham emas, balki ishchi kuchi tovar sifatida sotiladi va sotib olinadi. Ishchi kuchining boshqa tovarlar kabi qiymati va nafliligi mavjuddir va binobarin, uning bozori ham mavjud bo'ladi. Shuning uchun hozirgi kunda keng qo'llanilayotgan mehnat bozori tushunchasi o'rniga ishchi kuchi bozori, mehnat resurslari o'rniga ishchi kuchi resurslari deyilsa to'g'ri va tushunarli bo'lar edi. Kapital tushunchasi ham turli adabiyotlarda turlicha talqin qilinadi. Ko'pchilik kapital tushunchasini tarixiy tushuncha deb qarab, uning kapitalizmga xosligini isbotlaydi va kapitalni o'z egasiga qo'shimcha qiymat keltiruvchi qiymat, o'z-o'zidan ko'payuvchi, o'suvchi qiymat deb hisoblaydi. Ayrim g'arb iqtisodchilari ham, masalan, J.Klark, L.Valras, I.Fisherlar kapitalga daromad keltiruvchi, foyda keltiruvchi, foiz keltiruvchi qiymat deb qaraydilar. Qator g'arb iqtisodchilarining jumladan, D.Xayman, P.Xeyne, E.Dolon, J.Robinson, R.Dornbush va boshqalarning fikrini keltirib va ularni umumlashtirib, prof. V.D.Kamaev o'zining rahbarligida yozilgan darsligida «haqiqatdan ham — kapital o'zidan o'zi ko'payuvchi qiymat» deb yozadi. Bunday fikr D.D.Moskvin, V.Ya.Ioxin, A.G.Gryaznova, E.F.Borisov va boshqalarning rahbarligida nashr etilgan qator iqtisodiyot nazariyasi kitoblarida ham aytiladi. Lekin, Amerika va Yevropa mamlakatlaridan kirib kelgan «Ekonomiks» darsliklari va boshqa ayrim adabiyotlarda kapitalni barcha ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish sohalarida qo'llaniladigan moddiy vositalardan, ya'ni hamma turdagi mashinalar, asbob uskunalar, inshootlar, zavod-fabrikalar, omborlar, transport vositalari va boshqa shu kabilardan iborat deb ko'rsatadi, unga pul va tovarni kiritmaydi. Bundan ko'rinib turibdiki, ayrim iqtisodchilar kapitalistik iqtisodiy tuzumning sotsial mohiyatini ochish uchun masalaga bir tomonlama qarab, ishlab chiqarish omillarining qiymatiga e'tiborni kuchaytirgan. Iqtisodchilarning ayrimlari esa kapitalni bir tomonlama qarab, uning qiymat tarafini e'tiborga olmasdan faqat moddiy ashyoviy tomonini ko'rsatadilar va kapital tushunchasining tarixiyligini e'tibordan chetda qoldiradilar. Shuning uchun ham ular uni qotib qolgan doimiy, o'zgarmas tushuncha deb ishlab chiqarish vositalarini (uning faqat moddiy ashyoviy tomonini hisobga olib) kapital deb ataydilar. Biz bu kapital tushunchasiga bo'lgan ikki tomonlama yondashuvni bir tanganing ikki tomoni, bir

¹⁵ H. Mamedov, N. Muminov, A. Umarov, A. Ismailov. IQTISODIYOT NAZARIYASI (darslik) TOSHKENT – 2022. 132-bet

tushunchaning, ya'ni kapital tushunchasining ikki tomoni: uning bir tomoni moddiy va ashyoviy ko'rinishi, ikkinchi tomoni esa uning qiymat ko'rinishi ekanligini e'tiborga olamiz va uni bozor iqtisodiyoti sharoitida kapital deb ishlatamiz. Biz kapital deganda yollanma mehnat tomonidan harakatga keltirilib, o'z egalariga daromad, foyda keltiradigan, ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatishning hamma sohalarida qo'llanadigan ishlab chiqarish vositalarini, sotishga tayyor turgan tovarlarni, yangi vositalar va ishchi kuchini sotib olishga mo'ljallangan pul mablag'larini, ularning ashyoviy tomoni va qiymatining birligini tushunamiz. Boshqacha qilib aytganda, «kapital» ham qiymatga, ham nafililikka ega bo'lgan, ma'lum foyda olish maqsadida ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish jarayonida foydalaniladigan, yollanma ishchi kuchi tomonidan harakatga keltiriladigan vositalardir.¹⁶

Aynan nogironligi bo'lgan shaxslarni ishlab chiqarishini davlat tomonidan qo'shimcha moliyaviy resurslar orqali qo'llab quvvatlanishi, shu toyifadagi shaxslar faoliyat olib boradigan ishlab chiqarish subyektlarini faoliyat yuritishiga yordam beradi. Nogironlar ishlaydigan ferma yoki ishlab chiqarish korxonalarini davlat tomonidan qo'llab qo'vvatlanishi ushbu ishlab chiqarish subyektlarining kelgusida mustaqil faoliyat olib borishiga, nogironligi bo'lgan shaxslarni bandligini taminlashda o'zining imkoniyatlarini ochib beradi. Bu borada davlat tomonidan subsidiya mablag'larining muayyan shartlar asosida ajratilishi, ishlab chiqarish subyektlari o'rtasida sog'lom raqobatni shakllanishiga yordam beradi. Subsidiya mablag'larining nogironlar faoliyat olib boradigan ishlab chiqarish subyektlariga to'g'ri va maqsadli yo'naltirilishi soha tizimini rivojlanishiga ijobiy tasir ko'rsatadi.

Xulosa qilib aytganimizda nogironligi bo'lgan shaxslar mehnatining davlat tomonidan qo'llab quvvatlanishi, ishtimoiy himoyaga muhtoj shaxslarni bandligini taminlanishiga hamda hayoti farovon bo'lishiga erishamiz.

ADABIYOTLAR:

1. SH. SHODMONOV. IQTISODIYOT NAZARIYASI DARSLIK . TOSHKENT-2020. 69- bet
2. H. Mamedov, N. Muminov, A. Umarov, A. Ismailov. IQTISODIYOT NAZARIYASI (darslik) TOSHKENT – 2022. 132- bet
3. SH. SHODMONOV. IQTISODIYOT NAZARIYASI DARSLIK . TOSHKENT-2020. 48- 50 betlar

¹⁶SH. SHODMONOV. IQTISODIYOT NAZARIYASI DARSLIK . TOSHKENT-2020. 48- 50 betlar